

Utvärdering av leader ii Stad och Land - Hand i Hand

Örjan Pettersson, Kulturgeografiska institutionen
Anna Nordström, CERUM
Linda Rislund, Kulturgeografiska institutionen

Detta projekt delfinansieras av
EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

CERUM
Working Paper 23
Gratis internet utgåva
Tryckt utgåva kan köpas från CERUM

*Detta dokument får kopieras, men inte säljas.
Innehållet får inte ändras på något sätt.*

CERUM
Centrum för regionalvetenskap
901 87 Umeå
regional.science@cerum.umu.se
Fax 090-786 51 21
Telefon 090-786 60 79

Umeå University
CERUM
Centre for Regional
Science

Utvärdering av LEADER II Stad och Land - Hand i Hand

Örjan Pettersson, Kulturgeografiska institutionen
Anna Nordström, CERUM
Linda Rislund, Kulturgeografiska institutionen

CERUM Working Paper Nr 23
ISBN 91-7191-863-9
ISSN 1400-4526

Address: Cerum, Umeå University, SE-901 87 Umeå, Sweden.
Telephone: +46 90 786 60 79, Fax: +46 90 786 51 21.
www.umu.se/cerum
regional.science@cerum.umu.se

Förord

Under 1999 beslutade styrelsen för leader ii-initiativet *"Stad och Land – Hand i Hand"* att beställa en utvärdering av det egna programmets genomförande och resultat. Uppdraget tilldelades Kulturgeografiska institutionen vid Umeå universitet. Utvärderingen genomfördes i samarbete med cerum.

Rapporten har författats av Anna Nordström, Örjan Pettersson och Linda Rislund. Den sistnämnda, som även skriver en C-uppsats i kulturgeografi i anslutning till utvärderingen, har till stor del ansvarat för enkäten och skrivit om projektens måluppfyllelse. Nordström har framför allt skrivit om resursfördelningen och varit behjälplig i arbetet med utformningen av enkäten och färdigställandet av rapporten. Pettersson har haft det övergripande ansvaret för utvärderingen och främst skrivit om administration och måluppfyllelse.

Umeå i juni 2000

Ulf Wiberg
Ordförande för cerum

Innehåll

1	Inledning, 6
	<i>Uppdraget, 6</i>
	<i>Metod, 6</i>
2	Projektöverblick, 8
	<i>Åtgärdsområden, 8</i>
	<i>Resursfördelning, 9</i>
	<i>Tidsperiod, 11</i>
	<i>Geografisk spridning av projekten, 13</i>
3	Organisation, 15
	<i>Administrationen vid LEADER-kontoret, 15</i>
	<i>LAG-gruppen, 16</i>
	<i>Faddersystemet, 16</i>
	<i>Tid mellan inlämnad ansökan och beslut av LAG-gruppen, 17</i>
	<i>Övriga synpunkter på LEADER II i allmänhet och Stad och Land i synnerhet, 18</i>
4	Måluppfyllelse, 19
	<i>LEADER-planens övergripande målsättningar och strategier, 19</i>
	<i>Projektens målsättningar, 20</i>
	<i>Projektens målgrupper, 21</i>
	<i>Varför insats?, 22</i>
	<i>Måluppfyllelse, 22</i>
	<i>Ideella arbetsinsatser, 23</i>
	<i>Anställda, 24</i>
	<i>Projektledarnas kön och ålder, 25</i>
	<i>Projektägarnas bedömning av projektens kvalitativa resultat, 26</i>
	<i>Projektens möjligheter att fortsätta utan ekonomiskt stöd, 27</i>
	<i>LEADERs hörnstenar, 27</i>
	<i>Synen på det lokala partnerskapet, 28</i>
	<i>Nytänkandet i projekten, 29</i>
5	Sammanfattande kommentarer, 31
	Referenser, 35
	CERUM Working Papers, 37

1 Inledning

Uppdraget

På uppdrag av styrelsen för LEADER II *Stad och Land - Hand i Hand* har kulturgeografiska institutionen vid Umeå universitet genomfört en utvärdering av projektet. Utvärderingen har fokuserats på tre områden; resursfördelning, administration och måluppfyllelse. Utvärderingen baseras till stor del på uppgifter lämnade av de projektägare som besvarat en enkät. Vid sidan av detta har uppgifter erhållits från LEADER-kontoret i Vindeln.

Metod

En enkät utformades mot bakgrund av erfarenheterna från en pilotundersökning som genomfördes med projektägare i Robertsfors kommun (se Eriksson 2000). I mitten av april skickades enkäten ut till samtliga projektägare. I slutet av april skickades en påminnelse ut till de projektägare som inte svarat. Kort innan databearbetningen skulle påbörjas kontaktade personalen vid LEADER-kontoret de projektägare som fortfarande inte svarat.

I den ekonomiska redovisningen från LEADER-kontoret i Vindeln fanns 103 projekt (tabell 1).¹ Av dessa var det några som utgjorde fortsättningar eller liknande på andra projekt.² Totalt inkom 88 enkäter, men eftersom några enkäter egentligen avsåg flera projekt blev antalet ”svarande” projekt 94. Det innebär en svarsfrekvens på drygt 90 procent vilket är bra. I mer sedvanliga enkätundersökningar hamnar ofta svarsfrekvensen runt 60 procent och det brukar anses acceptabelt. Det är de 88 enkätsvaren som ligger till grund för analyserna i rapporten. Ytterligare ett fåtal enkäter har inkommit sedan den statistiska analysen påbörjats. Dessa ingår dock inte i den statistiska analysen. Däremot har svaren på de öppna frågorna i de sent inkomna enkäterna beaktats. En del av analysen baseras på material från LEADER-kontoret, främst med avseende på finanseringen av projekten, och då redovisas samtliga 103 projekt. I åtta fall av tio har enkäten besvarats av någon projektledare. I några enkätsvar är det oklart vem som besvarat enkäten och vilken roll han/hon haft i projektet. I övriga fall har personen varit en representant för projektägaren. Vi har valt att kalla de som besvarat

-
1. Det har senare framkommit att projektet Framtidsverkstad – en metod för lokal utveckling (inom åtgärdsområdet utbildning) inte kommer att genomföras. Projektets planerade omfattning var emellertid så pass liten att det inte påverkar resultaten.
 2. Exempelvis Företag i samverkan, Kinesen i Bjurholm och GEUP I-IV.

enkäten för projektägare, trots att de snarare är någon form av representanter för projektägarna.

TABELL I

Antal projekt och besvarade enkäter efter åtgärdsområde.

	Antal projekt	Besvarade enkäter	Svarsfrekvens %
Landsbygdsturism	43	40	93
Småföretag	23	18	78
Miljö/kultur	16	14	88
Vidareförädling	7	6	86
Utbildning	14	10	71
Totalt	103	88	85

Anmärkningsvärt är att flera stora projekt inte besvarat enkäten i tid. I ett par fall var Hushållningssällskapet projektägare. Bortfallet är dock spritt över åtgärdsområdena, möjligtvis med undantag för åtgärdsområdet utbildning.

I anslutning till utvärderingen skrivs också tre C-uppsatser i kulturgeografi. Den första uppsatsen, skriven av Malin Eriksson, behandlar LEADER-projekt i Robertsfors kommun. Den andra baseras på samma material som denna utvärdering och beräknas vara klar någon gång under sommaren. Den skrivs av Linda Rislund, som också är medförfattare till denna rapport. Jonas Näslund skriver den tredje uppsatsen som handlar om LEADER-projektet *Framtidsfolket på Holmön*. I den sistnämnda uppsatsen lyfts olika kvalitativa aspekter på LEADER fram och uppsatsen baseras på intervjuer med representanter för projektet på Holmön, LAG-gruppen och Umeå kommun. Även denna uppsats beräknas bli klar under sommaren. Dessutom har en grupp bestående av tre personer i LAG-gruppen gjort en mindre studie i anslutning till utvärderingen.

Analysen är uppdelad i tre avsnitt. I kapitel 2 presenteras en projektöverblick och genomgång av resursfördelningen. I det tredje kapitlet redovisas projektägarnas syn på hur LEADER-organisationen fungerat. Kapitel 4 ägnas åt en analys av måluppfyllelsen och vilka resultat som *Stad och Land* givit upphov till. Det avslutande kapitlet innehåller en sammanfattning och ett antal råd och rekommendationer inför det fortsatta utvecklingsarbetet.

2 Projektöverblick

Åtgärdsområden

LEADER II *Stad och Land* har riktat sina insatser mot fem åtgärdsområden; landsbygdsturism, småföretag/hantverk/lokal service (fortsättningsvis benämnt småföretag), miljö/kultur, vidareförädling samt utbildning. Åtgärdsområdet landsbygdsturism har flest projekt och också den största sammanlagda finansieringen (tabell 2). Landsbygdsturism har nästan hälften av projekten och finansieringen. På andra plats kommer åtgärdsområdet småföretag som också står för en stor andel av projekten och medelsförbrukningen.

TABELL 2

Antal projekt och finansiering per åtgärdsområde. Samtliga projekt.

	Antal projekt	Total finansiering milj. kr
Landsbygdsturism	43	24,2
Småföretag	23	17,4
Miljö/kultur	16	4,6
Vidareförädling	7	4,1
Utbildning	14	3,9
Totalt	103	54,1

Anm.: Med finansiering avses summan av offentlig och privat finansiering.

För att analysera skillnader mellan projekt av olika omfattning har projekten indelats i tre grupper. I den första gruppen ingår projekt vars budget överstiger 700 000 kr. I den andra gruppen ingår projekt med en budget motsvarande 200 000-700 000 kr. Gruppen med små projekt har en budget understigande 200 000. Med en sådan indelning har den förstnämnda respektive den sistnämnda gruppen ungefär en fjärdedel var av projekten. Av tabell 3 framgår att de 26 största projekten har en sammanlagd finansiering motsvarande 57 procent av den totala budgeten, samtidigt som de 28 minsta projekten endast förfogar över 5 procent av de totala resurserna.

TABELL 3

Antal projekt efter åtgärdsområde och andel av total finansiering. Samtliga projekt.

	Antal	Finansiering milj. kr	Andel av total finansiering, %
Små projekt (<200 tkr)	28	3,0	5
Medelstora projekt (200-700 tkr)	49	20,6	38
Stora projekt (>700 tkr)	26	30,6	57
Totalt	103	54,1	100

Anm.: Med finansiering avses summan av offentlig och privat finansiering.

Åtgärdsområdena miljö/kultur och utbildning har en hög andel relativt små projekt, medan området småföretag i huvudsak består av stora eller medelstora projekt (tabell 4).

TABELL 4

Antal projekt efter storlek och åtgärdsområde. Samtliga projekt.

	Små <200 tkr	Medelstora 200 – 700 tkr	Stora >700 tkr	Totalt
Landsbygdsturism	10	23	10	43
Småföretag	1	10	12	23
Miljö/kultur	7	9		16
Vidareförädling	2	3	2	7
Utbildning	8	4	2	14
Totalt	28	49	26	103

Anm.: Med finansiering avses summan av offentlig och privat finansiering.

Resursfördelning

Den totala beviljade budgeten för *Stad och Land* är drygt 54 miljoner kronor. Av detta är ca 27 miljoner privat finansiering och resterande 27 miljoner är summan av den offentliga finansieringen (tabell 5). Beloppen avser beviljade medel t o m 2000-12-31. I ovanstående belopp inkluderas inte s k tekniskt bistånd. Det tekniska biståndet används av LEADER-kontoret och styrelsen till att driva projekt inom ramen för *Stad och Lands* löpande verksamhet. Beviljade medel för tekniskt bistånd är något under sju miljoner kronor³.

TABELL 5

Total offentlig finansiering (exkl. tekniskt bistånd).

	Totalsumma 1000-tals kr	Andel (%)
Nordmalings kommun	963	3,6
Bjurholms kommun	498	1,8
Vännäs kommun	931	3,5
Vindelns kommun	1 415	5,2
Robertsfors kommun	876	3,2
Umeå kommun	2 296	8,5
Landstinget i Västerbottens län	2 542	9,4
Länsstyrelsen i Västerbottens län	8 899	33,0
Övrig offentlig. finansiering	276	1,0
EU-medel	8 221	30,5
Totalt	27 000	99,7

Stad och Land har beviljats offentliga medel från de kommuner som deltar i samarbetet. Även Umeå kommun har gått in med medel trots att kommunen inte ingår i något av EU:s målområden. Umeå kommun

- Senare har framkommit att ca 1,3 miljoner kronor har förts över från åtgärdsområdet småföretag till tekniskt bistånd. Detta påverkar dock inte våra resultat i någon större utsträckning.

står alltså för EU:s andel i dessa projekt. Den största offentliga finansieraren är Länsstyrelsen, som svarar för en tredjedel av den offentliga finansieringen. Den finansieringen som kommunerna sammantaget står för uppgår till ca 7 miljoner kronor, vilket motsvarar ungefär 26 procent av den offentliga finansieringen.

TABELL 6

Offentlig finansiering uppdelat på åtgärdsområde, exklusive tekniskt bistånd (1000-tals kronor)

	Utbildning	Landsbygdsturism	Småföretag	Vidareförädling	Miljö/kultur
Nordmalings kommun	152	281	395	60	74
Bjurholms kommun	84	221	66	20	106
Vännäs kommun	95	441	241	80	74
Vindelns kommun	84	675	452	204	
Robertsfors kommun	84	260	318	118	97
Umeå kommun	84	147	472	42	268
Landstinget i Västerbottens län	388	1 075	690	221	169
Länsstyrelsen i Västerbottens län	1 149	3 570	2 857	639	684
Övrig offentlig finansiering	100	76			100
EU-medel	1 020	3 532	2 448	635	586
Totalt	3 240	11 598	7 939	1 981	2 159
(% av totala summan)	(12,0)	(43,0)	(29,4)	(7,3)	(8,0)

Tabell 6 visar den offentliga finansieringen uppdelat på åtgärdsområden. Vid en jämförelse med andel projekt i respektive åtgärdsområde och andel offentlig finansiering framgår att åtgärdsområdet utbildning har 14 procent av alla projekt och 12 procent av den offentliga finansieringen. Landsbygdsturism har 42 procent av projekten och 43 procent av offentlig den finansieringen. När det gäller småföretag har de en något större andel av medlen jämfört med hur många projekt det finns inom åtgärdsområdet, 29 procent jämfört med 22 procent. Vidareförädling har nästan sju procent av projekten och drygt sju procent av den offentliga finansieringen. Åtgärdsområdet miljö/kultur har en betydligt lägre andel av den offentliga finansieringen, bara 8 procent, jämfört med att de har drygt 15 procent av alla projekt.

Vid finansiering av projekten gäller att åtminstone 50 procent av kostnaderna skall täckas av privat finansiering och 50 procent av offentlig. Av den offentliga finansieringen står EU för 40 procent och resterande skall täckas upp av svenska offentliga aktörer. Relationen 40/60 gäller fr o m maj 1999. Tidigare gällde 30/70.

Den privata finansieringen i dessa projekt är till stor del ideellt arbete alternativt ideellt arbete som utförs i eget företag. I det första fallet värderas en arbetstimme till 165 kronor och i det senare till 220 kronor (värdet inkl. sociala avgifter). Enligt budgeten t o m 31 december 2000 är värdet av ideellt arbete uppskattat till närmare 11 miljoner kronor. Värdet av ideellt arbete i eget företag uppskattas också till ca 11 miljoner. Övriga projektintäkter uppgår till drygt fem miljoner kronor. För utbildningsprojekt finns det inga krav på privat finansiering från

EU:s sida, därav det låga beloppet för åtgärdsområdet utbildning. Fördelningen på åtgärdsområden presenteras i tabell 7.

TABELL 7

Privat finansiering uppdelat på åtgärdsområde (1000-tals kronor).

	Utbildning	Landsbygdsturism	Småföretag	Vidareförädling	Miljö/kultur
Ideellt arbete	187	6 266	2 296	230	2 019
Ideellt arbete i eget företag		3 718	5 437	1 550	
Övrig privat finansiering	434	2 591	1 524	325	451
Totalt	621	12 575	9 257	2 105	2 434
(% av totalsumman)	(2,3)	(46,6)	(34,3)	(7,8)	(9,0)

Landsbygdsturism har 42 procent av projekten och 47 procent av den privata finansieringen. Åtgärdsområdet småföretag har betydligt större andel av pengarna jämfört med antal projekt i åtgärdsområdet, 34 procent av pengarna jämfört med 22 procent av projekten. Vidareförädling har sju procent av projekten och åtta procent av den privata finansieringen, medan miljö/kultur har en betydligt lägre andel av den privata finansieringen, nio procent jämfört med drygt 15 procent av projekten.

I enkäten tillfrågades projektägarna om hur många som arbetat ideellt i projekten. I tabell 8 jämförs dessa uppgifter med hur mycket ideellt arbete det budgeterats för enligt resultatrapporten. Resultatrapporten redovisar kronor, medan enkäten redovisar antal personer. För att jämförelsen ska bli meningsfull har vi jämfört den procentuella fördelningen. Av tabellen framgår att inom åtgärdsområdet vidareförädling har man budgeterat för en större andel av det totala ideella arbete än vad andelen ideellt arbete enligt enkätsvaren tyder på. Det omvända förhållandet gäller miljö/kultur och i viss mån småföretag.

TABELL 8

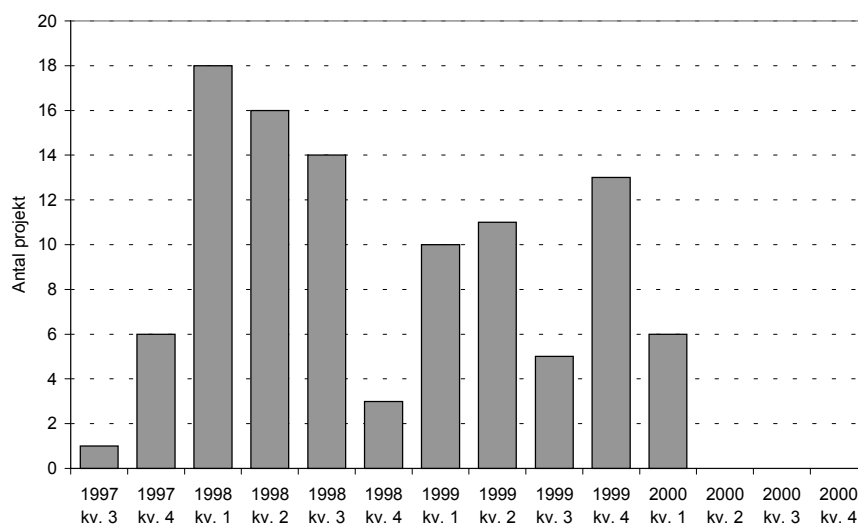
Jämförelse av ideellt arbete enligt resultatrapporten och enkätsvaren.

	Ideellt arbete enligt resultatrapporten (1000-tals kr, %)	Ideellt arbete enligt enkät (antal personer, %)
Utbildning	187 (0,8)	37 (1,3)
Landsbygdsturism	9 983 (46,0)	1256 (44,7)
Småföretag	7 733 (35,6)	1085 (38,6)
Vidareförädling	1 780 (8,2)	74 (2,6)
Miljö/kultur	2 019 (9,3)	358 (12,7)
Totalt	21 702 (100,0)	2810 (100,0)

Tidsperiod

Stad och Land kom igång relativt sent. Den slutliga planen antogs den 28 mars 1996 och samtidigt utsågs också den definitiva LAG-gruppen (LAG-gruppen i Umeåregionen 1996). Först i september 1997 startade det första projektet. Under de tre första kvartalen 1998 påbörjades många projekt (figur 1). Även under 1999 startades relativt många pro-

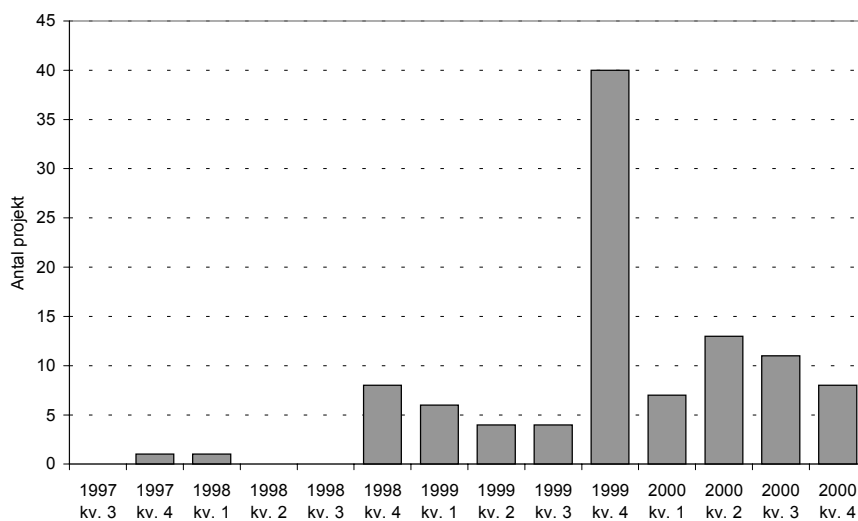
jekt. Ett stort antal projekt påbörjades runt årsskiftet 1999/2000. Inom loppet av fyra månader (oktober 1999 – januari 2000) startades 18 projekt.

FIGUR 1

Projektstart kvartalsvis 1997-2000. Samtliga projekt.

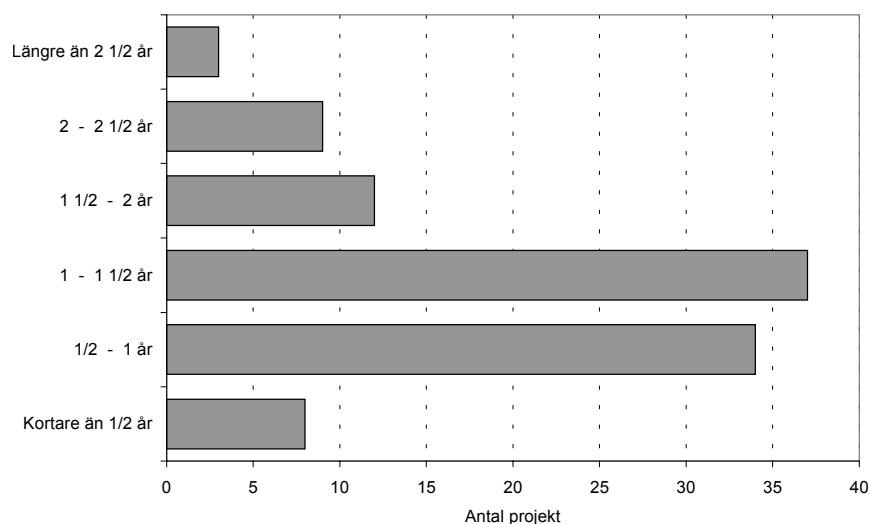
Ungefär 40 procent av projekten avslutades under det sista kvartalet 1999 (figur 2). En nästan lika stor andel har eller ska avslutas under år 2000.

FIGUR 2

Avslutade projekt kvartalsvis 1997-2000. Samtliga projekt.

Drygt tre fjärdedelar av projekten pågick eller kommer att pågå kortare än 1½ år (figur 3). Projekten genomförs således under en ganska kort period. Sju av tio projekt var avslutade vid maj månads början år 2000. Ett litet antal av dessa "avslutade" projekt har dock förlängts genom nytt beslut/ny finansiering.

FIGUR 3

Projektens genomförandetid. Samliga projekt.

Geografisk spridning av projekten

I enkäten ingick ett par frågor om vilka kommuner respektive orter som projektet avsåg. Av tabell 9 framgår att flertalet projekt avsåg enskilda kommuner. Nästan en tredjedel av projekten berörde dock mer än två kommuner, varav drygt hälften avsåg hela LEADER-området. Flertalet kommuner har haft ett eller flera projekt inriktade mot landsbygdsturism, småföretag och miljö/kultur. Däremot har projekten som rör vidareförädling och utbildning i jämförelsevis stor utsträckning avsett hela LEADER-området. Trots avsaknad av stöd från EU:s strukturfonder för Umeås landsbygd (med undantag för Holmön och Norrbyskärr) är Umeå den kommun som haft flest LEADER-projekt. Enligt tabellen har Bjurholm och Vännäs haft relativt få projekt. Dock har båda kommunerna deltagit i jämförelsevis många samverkansprojekt med andra kommuner. Även om detta tas med i beräkningarna var Bjurholm den av kommunerna som deltagit i minst antal projekt. Det kan bero på att Bjurholm är den till invånarantalet klart minsta kommunen i Umeåregionen.

TABELL 9

Antal projekt efter åtgärdsområde och kommun.

	Lands- bygds- turism	Små- företag	Miljö/ kultur	Vidare- förädling	Utbild- ning	Totalt
Bjurholm	2		2			4
Nordmaling	5	3	2		3	13
Robertsfors	6	2	1	1		10
Vindeln	8	4				12
Vännäs	2	2	2			6
Umeå	10	2	4	1		17
2-4 kommuner	5	2	2	1		10
Hela området	2	3	1	3	7	16
Totalt	40	18	14	6	10	88

Traditionellt har lokalt utvecklingsarbete ofta skett inom ramen för en by eller en kommun. Av den anledningen kan det vara lämpligt att undersöka i vad mån LEADER stimulerat till ett ökat samarbete mellan enstaka byar och andra orter samt mellan kommuner. Utifrån enkätsvaren har vi försökt att bedöma om projektet är lokaliserat till eller på något annat sätt avser ett visst geografiskt område. Av förklarliga skäl kan det dock i vissa fall vara svårt att avgöra om projektet avser en enstaka ort eller kommun eller om projektet egentligen avser ett större område. I några fall har vi därför gjort en godtycklig bedömning utifrån projektnamn, beskrivningar av projektidén o s v. Av tabell 10 framgår att en tredjedel av projekten avser en enskild ort. Endast i ett fåtal fall sker samarbete mellan orter belägna i olika kommuner. Däremot är det 16 procent av projekten som avser flera orter i eller en begränsad del av en och samma kommun. I drygt en fjärdedel av projekten sker samarbetet mellan två eller flera kommuner eller över hela LEADER-området.

TABELL 10

Projektens geografisk utbredning/hemvist.

	Antal projekt	Andel, %
Enskild ort i en kommun	30	34
Minst två orter i en kommun alt. del av kommun	14	16
Flera orter i minst två kommuner	3	3
Enstaka kommun alt. hela kommunen	17	19
Två eller flera kommuner	7	8
Samtl. kommuner alt. hela LEADER II-området	17	19
Totalt	88	100

Inom åtgärdsområdet landsbygdsturism avser ofta projekten en eller flera orter inom en och samma kommun eller enskilda kommuner. Detsamma gäller projekt inom åtgärdsområdena småföretag och miljö/kultur.

3 Organisation

Administrationen vid LEADER-kontoret

Huvudparten av dem som besvarat enkäten är mycket nöjda med den administrativa hanteringen vid LEADER-kontoret. Nästan hälften svarade mycket bra och ytterligare 36 procent svarade ganska bra. Cirka 13 procent valde svarsalternativet varken bra eller dåligt. Endast två personer ansåg att den administrativa hanteringen vid LEADER-kontoret fungerat dåligt. Det bör dock nämnas att ingen av dessa personer lämnade någon kommentar till varför de ansåg detta, vilket kan te sig något märkligt. Tre projektägare ansåg sig jäviga och finns således inte med i bedömningen.

De positiva omdömen som riktas mot LEADER-kontoret handlar till stor del om att man tycker sig ha fått ett positivt bemötande av personalen, att de varit tjänstvilliga, hjälpsamma och engagerade. De tycker också i stor utsträckning att det varit lätt att komma i kontakt med personalen och att de fått bra information. Projektkamrernas arbete uppskattas av många. Några personer har kommenterat att personalen bemött dem på ett enkelt sätt och uppträtt obyråkratiskt. Några projektägare har uppskattat möjligheten att få förskott på beviljade medel.

De relativt fåtaliga negativa synpunkterna handlar bland annat om att det dröjt med utbetalningen av beviljade medel. Flera skriver att de tvingats ta banklån för att klara tiden fram till utbetalningarna och att detta medfört räntekostnader. Inte minst små föreningar verkar ha uppfattat detta som ett stort problem. Några projektägare framför också önskemål om att kunna få förskott. Ytterligare några personer presenterade andra förslag på förändringar. Ett förslag var att 30 procent av de beviljade medlen skulle betalas ut direkt, en annan variant var att omgående betala ut pengarna mot attesterade fakturor och ytterligare en möjlighet vore att projekten kunde få låna till låg ränta i avvaktan på utbetalningarna. Möjligtvis har behovet av sådana lösningar minskat eftersom projekten numera kan beviljas förskott.

Ett fåtal projektägare ansåg att LEADER-organisationen som helhet visat litet intresse för det enskilda projektet. Ett par av dessa hade önskat att någon hört av sig till dem för att fråga hur projektet gick. Några personer tyckte att det varit för mycket "pappersgöra" och att byråkratin tog onödigt mycket kraft. Åtminstone en person ansåg att administrationen inte fungerade tillfredsställande i inledningsskedet och att man därför drabbats av motsägelsefulla direktiv, oklara rutiner och dålig samordning.

Ett antal projektägare passade också på att föra fram kritik mot Länsstyrelsens agerande. Länsstyrelsen uppfattas i deras ögon som onödig, byråkratisk och långsam.

Nästan 90 procent av de projektägare som besvarat enkäten ansåg att de fått den information, råd och stöd från LEADER-kontoret och projektkamrererna som de behövt (tabell 11). Endast en person svarade att han/hon inte fått hjälp. Det fanns även en projektägare som lämnade en negativ kommentar, men gav i övrigt ingen förklaring till vad som uppfattades som bristfälligt. Resterande tio procent svarade att de inte haft något behov av information, råd och stöd från LEADER-kontoret.

TABELL 11

Projektägarnas syn på information, råd och stöd från LEADER-kontoret och projektkamrererna respektive LAG-gruppen. (%)

	LEADER-kontoret	LEADER-kontoret	LAG-gruppen	LAG-gruppen
Ja	76	88	40	47
Nej	1	1	6	7
Ej haft behov	9	10	40	47
Totalt	86	100	86	100

LAG-gruppen

Vad gäller LAG-gruppen är bilden inte entydig. Nästan hälften har svarat att de fått den information, råd och stöd de behövt (tabell 11). En lika stor grupp har svarat att de inte haft något sådant behov, medan en liten grupp (ca sju procent) svarat att de inte fått den hjälp de önskat. Den kritik som förekommer verkar mest ha att göra med att LAG-gruppens roll och betydelse uppfattas som diffus. Eventuellt skulle det kunna tolkas som att det finns ett behov av mer eller tydligare information om LAG-gruppens funktion. En del av kritiken handlar dock om faddersystemet och behandlas därför längre fram.

Faddersystemet

För att hjälpa projektägarna med råd och stöd, samt för att öka de enskilda styrelseledamöternas kännedom och engagemang infördes under våren 1998 ett faddersystem. Tanken var att alla projekt som inte avslutats skulle få en fadder från styrelsen. Systemet har byggt på frivillighet och faddrarna har inte fått någon ersättning för uppdraget. Trots att nästan alla projekt tilldelats en fadder svarade endast hälften att de hade haft en fadder (tabell 12). Uppenbarligen har informationen inte nått fram till alla projektägare.

TABELL 12

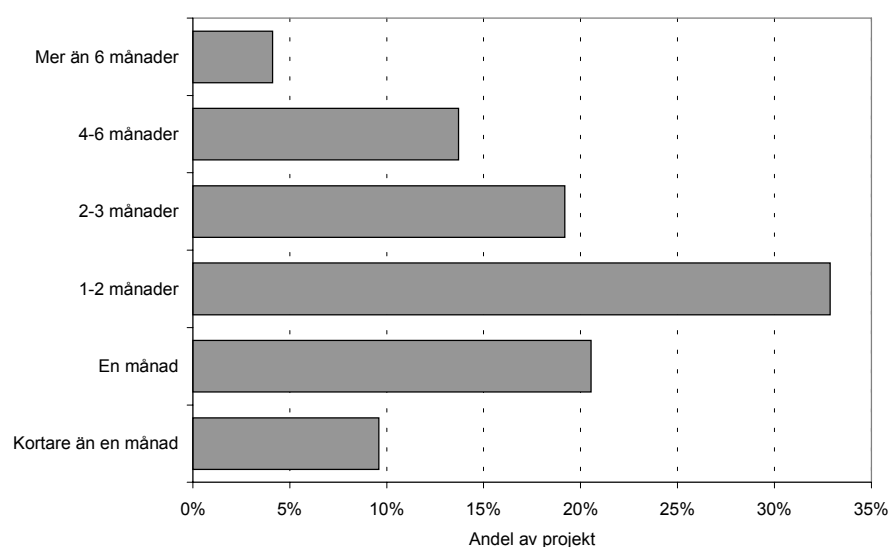
Projekt med fadder och om man fått råd och stöd från faddern i den mån som behövs.

	Fadder	Andel (%)	Råd från fadder	Andel (%)
Ja	43	51	11	20
Nej	41	49	11	20
Ej haft behov	-	-	34	61
Totalt	84	100	56	100

Faddersystemet kritiseras emellertid ganska hårt av flera personer som besvarat enkäten. Till att börja med kan vi konstatera att drygt 60 procent svarat att de inte haft något behov av en fadder. Bland de som svarat att de haft ett behov har hälften svarat att de också fått den hjälp av faddern som de behövt, medan den övriga hälften ansåg att de inte fått det. Ofta handlar det om att man inte haft tillräcklig kontakt med faddern. Det är svårt att veta om dessa projektägare försökt kontakta faddern eller om det underförstått ansetts vara fadderns uppgift att ta kontakt med projektägarna. I vissa fall är det emellertid uppenbart att faddern av något skäl inte tillmötesgått önskemålen trots att projektägaren tagit kontakt med honom/henne. Enstaka projektägare är mycket besvikna och kallar faddersystemet för ett tomt löfte. Några synpunkter handlar om att man inte vetat att det funnits faddrar eller att man skulle ha önskat sig en fadder men inte haft någon. Projektägarna verkar dock uppskatta avsikten med faddersystemet, trots att man kanske själv inte haft något behov av hjälp från faddern. De som varit kritiska har främst riktat in sig på de bristfälliga kontakterna med faddern

Tid mellan inlämnad ansökan och beslut av LAG-gruppen

I enkäten ställdes frågan om hur lång tid det tog för LAG-gruppen att fatta beslut från att ansökan inlämnats. Nästan en tredjedel hade fått besked senast en månad efter inlämning (figur 4). Ytterligare en tredjedel hade fått svar inom två månader. Drygt 80 procent av projektägarna hade fått besked inom tre månader. Ett fåtal svarade att beslutsprocessen tagit mer än sex månader. Det var också endast ett fåtal projektägare som ansåg att det tagit för lång tid att komma fram till ett beslut om beviljade av projektmedel. I ett fall hade projektägaren fått vänta i mer än sex månader. En annan person svarade att handläggningstiden varit för lång utan att specificera hur länge de fått vänta på beslutet. Det verkar således som att en beslutstid på ca två-tre månader är acceptabel för flertalet projektägare.

FIGUR 4

Tid till beslut från det att ansökan lämnats in.

Övriga synpunkter på LEADER II i allmänhet och Stad och Land i synnerhet

Som enkätens sista punkt fick projektägarna helt fritt lämna kommentarer angående *Stad och Land* samt LEADER II. Ganska många tog tillfället i akt, men svaren är mycket varierande och därför svåra att sammanställa. En del av kommentarerna finns beaktade i anslutning till andra frågor, men det finns ett antal tankegångar som endast dyker upp i detta avsnitt och som förefaller betydelsefulla för utvärderingen.

Ett tiotal personer har på ett eller annat sätt betonat betydelsen av LEADER och möjligheten att finna finansiering för små projekt. Några av dem uttryckte sin oro för att den här typen av projekt inte skulle ha någon chans inom Mål 1 och såg därför hellre att LEADER kunde fortsätta.

Ett fåtal projektägare menade att projekten måste vara större och/eller längre för att få avsedd verkan, främst vad gäller effekter på sysselsättningen. Ett fåtal projektägare kände sig isolerade på ett eller annat sätt. De önskade t ex att någon skulle ha kontaktat dem och frågat hur det gått med projektet eller att man ville ha mer kontakter med andra projekt. En person tyckte också att det varit för många stora möten och skulle hellre ha velat se att man besökt enskilda projekt.

Ett par projektägare önskade att fler projekt varit kommunöverskridande eller att det skulle ha funnits en större samordning mellan olika projekt i området, dock inte enbart mellan projekt inom ramen för *Stad och Land*, utan även gentemot projekt i LEADER II - Inlandslandet och andra EU-finansierade utvecklingsprojekt i regionen.

En person menade att det kunde finnas en fara med att stödja verksamheter som traditionellt sett betraktas som hobby- eller fritidsverksamheter, eftersom det kunde leda till de som inte fick stöd såg sig förfördelade med ett minskat engagemang som följd.

4 Måluppfyllelse

LEADER-planens övergripande målsättningar och strategier

Av LEADER-planen ”Stad och Land – Hand i Hand” (LAG-gruppen i Umeåregionen 1996) framgår att den viktigaste prioriteringen har varit att vända områdets negativa befolkningsutveckling och att få framförallt kvinnor och ungdomar att stanna kvar eller återvända till området. De främsta möjligheterna att uppnå detta ansågs ligga i utnyttjandet av närheten till Umeå stad och LEADER-områdets tillgång till natur, kultur och livsmedelsråvaror.

Målet med genomförandet av planen var att öka framtidstron och sysselsättningen på landsbygden, speciellt för kvinnor och ungdomar. På så sätt förväntades befolkningsminskningen i området hejdas. Företagsidéer som var nya för området och som baserades på landsbygdens resurser skulle stödjas vilket bland annat skulle få den lokala befolkningen att känna sig delaktig i utvecklingen. Ett av målen för alla projekt var att minst 60 procent av deltagarna skulle vara kvinnor och/eller ungdomar.

Strategin för området inom ramen för LEADER II utgick från det unika för området och att landsbygden samverkar i sina utvecklingsinsatser samt utvecklar kunskap. Detta för att kunna utnyttja Umeåbornas och besökarens levnadssätt och konsumtion till att skapa fördelar för både staden och landsbygden. Utvecklingsinsatserna borde koncentreras till upplevelseturism där den lokalt producerade maten kunde ingå. Hela regionen, d v s Umeå stad med omkringliggande landsbygd, skulle bli känd för det gemensamma utbud som regionen kunde erbjuda. Landsbygdsborna skulle känna delaktighet i utvecklingsprocessen. Avsikten med strategin var att ge landsbygdsborna ökad framtidstro och skapa tillväxt samt berika Umeå stad och göra staden mer komplett. Konceptet ”Stad och Land – Hand i Hand” var centralt i planen varför ett nära samarbete med Umeå kommun och dess byagrupper ansågs viktigt.

I arbetet med *Stad och Land* ingick miljötänkandet. Alla som beviljades ekonomiskt stöd utifrån planen skulle därför genomgå en miljöutbildning och även få utbildning i den lokala kulturhistorien.

Strategin för utveckling av natur- och kulturturism var inledningsvis att bland annat anordna folkbildningsprojekt för att öka lokalbefolkningens kunskap om turismnäringen och sedan anordna kvalificerade utbildningar för intresserade. Turismen borde ha ett europeiskt perspektiv, t ex kunde studiebesök till andra europeiska länder för erfarenhetsutbyte stödjas. Befintliga turismföretag skulle uppmuntras till att samarbeta över kommungränserna och lokala byagruppernas kunskaper om bygden utnyttjas. LEADER avsågs i så stor utsträckning som möjligt stödja lokala byaprojekt för utveckling av turismen. Andra

exempel på enskilda projekt kunde vara stöd till utbildning av lokala guider och olika typer av upplevelseturism. För att gynna turismnäringen skulle stöd kunna ges till projekt som främjar den lokala kulturen och hantverkstraditionen.

Inom strategin för turismutvecklingen var den lokalt producerade maten en viktig del där turister kunde erbjudas sådan mat på restauranger och i matvaruaffärer. Insatser skulle inriktas på tillvaratagande av lokala råvaror och livsmedelsförädling. Det planerades ett centrum för livsmedelsförädling, där nya företagare tillsammans kunde förfoga över tillverkningskök och genomföra utbildningar, produktutveckling etc.

Målsättningen för utvecklingen av natur- och kulturturism samt livsmedelsförädling var att vid programperiodens utgång den sista december 1999:

- Öka antalet sysselsatta inom besöksnäringen med 30 procent.
- Öka den totala omsättningen inom turismbranschen med 40 procent.
- Öka antalet sysselsatta inom livsmedelsförädling med 30 procent, varav minst 60 procent skulle vara kvinnor (LAG-gruppen i Umeåregionen 1996).

Projektens målsättningar

Förutom *Stad och Land* övergripande målsättningar har också de enskilda projekten haft egna målsättningar. Projektägarna gavs möjlighet att ange flera mål för projektet. Av tabell 13 framgår att flertalet har svarat att målet har varit att bidra till att utveckla den egna orten och att öka det lokala engagemanget och gemenskapen. Flertalet av projekten har också syftat till att skapa nya arbetstillfällen. Däremot är det endast ett fåtal som syftat till att få en jämnare könsfördelning i en aktivitet. Under kategorin "Annat" framkommer bl a att målen har varit att stärka den lokala identiteten, engagera ungdomar och få dem att bli stolta över sin kommun, utveckla modeller för kvinnligt företagande och arbeta för ett ökat miljömedvetande. Några projektägare nämner också att målet är att identifiera och tillvarata lokal kompetens samt frigöra resurser för lokal utveckling. Ytterligare någon nämner att målet är att få barnfamiljer att flytta till orten. Sammantaget finns det inte några större skillnader gällande målsättningar mellan de olika åtgärdsområdena.

	Utbildning	Landsbygdsturism	Småföretag	Vidareförädling	Miljö/kultur	Totalt
Nya arbetstillfällen	6	26	12	3	3	50
Könsfördelning	2	4	1	0	1	8
Lokalt engagemang	7	26	11	2	11	57
Öka gemenskap	6	24	11	3	10	54
Utveckla orten	9	33	16	4	10	72
Utveckla samarbete	7	18	8	3	6	42
Annat	6	13	4	2	10	35

Tio av projektägarna uppger att målen för projektet har ändrats under projekttiden. Anledningen till detta har huvudsakligen varit att projektet utvecklats positivt, t ex till följd av geografisk utvidgning eller ökat antal involverade personer. En projektägare uppgav dock bristande intresse från byaggrupper och företag som anledning till att målsättningarna förändrades.

Projektens målgrupper

De flesta projekt har uppgivit ett flertal olika målgrupper. Vi har valt att presentera målgrupperna per åtgärdsområde.

Inom åtgärdsområdet *landsbygdsturism* har man främst riktat sig till turister i allmänhet. Bara i vissa fall har turister med specifika intressen ansetts som målgrupp. Exempel på detta är turister intresserade av ridning, fiske och rekreation. Projekten inom detta åtgärdsområde har också haft turismföretag och andra företag som målgrupper. En del projekt har uppgivit Orts- och bybor som målgrupper. Det kan tänkas att projekten har syftat till att engagera och intressera den lokala befolkningen för vad bygden har att erbjuda turister. Några av projekten har uppgivit att målgrupper är människor i andra och/eller närliggande kommuner och två av projekten har svarat att de riktat sig till Umeåbor. Några enskilda projekt har uppgivit att man vänder sig till skolor, familjer, byaggrupper, byalag och intresserad allmänhet.

För projekten inom åtgärdsområdet *småföretag* är målgrupperna främst småföretagare och näringslivet i allmänhet, medan några projekt specificerar målgruppen som företagare inom trä- och tillverkningsindustri, lantbrukare och småföretagande kvinnor. Övriga svar gällande projektets målgrupp varierar från livsmedelsproducenter och konsumenter till hushåll, familjer, föreningar, bybor och kommuninvånare, studerande inom IT, trädgårdsintresserade, fisketurister, samt turister och besökare i allmänhet.

Inom åtgärdsområdet *utbildning* är målgrupperna småföretagare, företag med gastronomisk inriktning, anställda inom turism- och resebranschen, kvinnliga företagare och kvinnor i glesbygd. Projekten vänder sig även till lokala utvecklingsgrupper, ungdomar och föräldrar, andra projekt och övriga intresserade.

Inom åtgärdsområdet *miljö/kultur* har målgrupperna varierat i stor utsträckning. Projekten har riktat sig till den lokala befolkningen,

familjer, ungdomar och pensionärer, skolan och föreningar. Ett projekt vänder sig speciellt till ”släktforskare, kulturarbetare och filmfolk”. Några projekt har haft utflyttade personer, intresserad allmänhet och turister som målgrupper.

Projektet inom åtgärdsområdet *vidareförädling* har livsmedelsproducenter, enskilda jordbrukare, odlare, vidareförädlare och landsbygdsbor som målgrupper. Några av projekten vänder sig också till föräldrar, skolbarn, skolpersonal och till allmänheten.

Varför insats?

Projektägarna fick också motivera varför man behövde rikta insatser mot dessa målgrupper. Det skäl som förekom oftast var att insatserna behövdes för att skapa en bättre samverkan och ökat engagemang på orten eller i bygden. Andra motiv som nämndes, ofta i kombination med det föregående skälet, var att målgruppen ansågs särskilt utsatt eller att det fanns en risk för att många personer i målgruppen i annat fall skulle flytta från orten. Några personer ville lyfta fram vikten av att skapa nya arbetstillfällen och inkomstkällor. Andra betonade vikten att stärka småföretagen i regionen, inte minst för att hänga med i utvecklingen på IT-området. Ett par projektägare menade att projektet syftade till att ta tillvara en outnyttjad potential för turism.

Måluppfyllelse

Endast i hälften av projekten har man analyserat det egna projektets måluppfyllelse. Den vanligaste metoden har varit att genomföra intervjuer eller samtala med berörda personer. Vart tionde projekt har genomfört någon form av enkätundersökning och ett fåtal har använt sig av officiell statistik. Ett skäl till att man inte utvärderat det egna projektet kan vara att projektet är relativt nystartat och/eller ännu inte avslutats. Samtidigt är det kanske i det läget som man har möjlighet att vidta åtgärder om man upptäcker att projektet troligtvis inte kommer att klara de uppställda målsättningarna.

Tabell 14 visar projektägarnas åsikter om i vilken grad projektens mål har uppfyllts. 46 procent av projektägarna ansåg att projektet uppnått målsättningarna i stor utsträckning och 40 procent ansåg att målsättningarna uppfyllts i mycket stor utsträckning. Endast sju procent svarade att målsättningarna uppfyllts i liten grad. Inom åtgärdsområdena finns vissa smärre skillnader. Alla projekt inom utbildning och vidareförädling ansågs ha uppfyllt sina mål i stor eller mycket stor utsträckning, medan 90 procent av projekten inom landsbygdsturism uppgav detta.

TABELL 14

Grad av måluppfyllelse.

	Mycket stor utsträckning	Stor utsträckning	Liten utsträckning	Ej slutfört	Totalt antal
Utbildning	5	5			10
Landsbygdsturism	13	14	4	5	36
Småföretag	6	9	1	1	17
Vidareförädling	1	5			6
Miljö/kultur	8	5	1		14
Totalt antal svar	33	38	6	6	83
Procent	40	46	7	7	100

Mer än hälften av de små projekten har uppnått sina mål i mycket stor utsträckning (tabell 15). Närmare hälften av de medelstora projekten och drygt hälften av de stora projekten har uppnått målen i stor utsträckning.

TABELL 15

Grad av måluppfyllelse uppdelat på projektstorlek.

	Små projekt (%)	Medelstora projekt (%)	Stora projekt (%)
Mycket stor utsträckning	60	35	30
Stor utsträckning	30	49	55
Liten utsträckning	10	7	5
Ej avslutat	0	9	10

Ideella arbetsinsatser

Ett stort antal personer i LEADER-området har arbetat ideellt. Genom att summera ihop samtliga enkätsvar hamnar det totala antalet på ca 2 800 personer (tabell 16). Det är emellertid troligt att många personer varit engagerade i mer än ett projekt och på så vis räknats flera gånger. Det bör också noteras att för vissa projekt vet man tämligen exakt hur många som varit engagerade, men särskilt i de projekt där många personer varit inblandade blir uppgifterna ganska grova uppskattningar. En stor del av de ideella arbetsinsatserna har skett inom åtgärdsområdena landsbygdsturism och småföretag, medan åtgärdsområdena utbildning och vidareförädling i betydligt mindre grad baserats på ideellt arbete.

TABELL 16

Antal personer som arbetat ideellt efter åtgärdsområde.

	Lands- bygds- turism	Små företag	Miljö/ kultur	Vidare- förädling	Utbild- ning	Totalt
Kvinnor 25- år	402	373	122	44	12	953
Tjejer 15-25 år	52	159	70	0	0	281
Killar 15-25 år	136	58	61	0	1	256
S:a kvinnor och ungdomar	590	590	253	44	13	1490
Totalt	1256	1085	358	74	37	2810
Andel kvinnor o. ungd. (%)	47	54	71	59	35	53

Andelen ungdomar och kvinnor som arbetat ideellt i projekten uppgick till 53 procent, vilket ligger ganska nära målsättningen att 60 procent av deltagarna skulle tillhöra någon av dessa grupper. Lite drygt var fjärde projekt har inte haft någon anställd, utan helt bedrivits med hjälp av ideellt arbete.

Anställda

Enligt enkätsvaren så har nästan tre fjärdedelar av projekten haft någon person anställd. Totalt handlar det om mer än 180 personer (tabell 17). Framför allt är det åtgärdsområdena landsbygdsturism, småföretag och miljö/kultur som givit upphov till arbetstillfällena. Åtgärdsområdena vidareförädling och utbildning har endast resulterat i ett fåtal anställningar. 64 procent av arbetstillfällena har dock tillfallit kvinnor och ungdomar, så på den punkten har *Stad och Land* lyckats över förväntan.

TABELL 17

Antal personer som haft anställning i projekt efter åtgärdsområde.

	Lands- bygds- turism	Små- företag	Miljö/ kultur	Vidare- förädling	Utbild- ning	Totalt
Kvinnor 25- år	27	25	17	6	4	79
Tjejer 15-25 år	7	0	0	0	1	8
Killar 15-25 år	20	9	3	0	0	32
S:a kvinnor och ungdomar	54	34	20	6	5	119
Totalt	86	41	40	7	12	186
Andel kvinnor o. ungd. (%)	63	83	50	86	42	64

En naturlig följdfråga är hur många arbetstillfällena som kan förväntas bli kvar efter projektperiodens slut. Många projektägare har svarat att de inte vet, att det är för tidigt att svara på eller att det beror på om vissa förutsättningar kommer att uppfyllas. Lite mindre än en fjärdedel av enkätsvaren innehöll dock uppgifter om antalet arbetstillfällena. I ett fåtal fall angavs intervall, varvid medelvärdet används. Enligt dessa skattningar skulle projekten totalt leda till 56 bestående arbetstillfällena (tabell 18). Framst är det projektägare inom åtgärdsområdena landsbygdsturism, utbildning och småföretag som trodde att deras

projekt även fortsättningsvis skulle kunna skapa arbetstillfällena. Man kan också konstatera att det inte nödvändigtvis är stora projekt som leder till bestående arbetstillfällena. Enligt enkätsvaren är det främst de medelstora projekten som förväntas ge långsiktigt hållbara arbetstillfällena.

TABELL 18

Antal arbetstillfällena efter projekttidens slut.

	Antal arbetstillfällena	Projekt storlek	Antal arbetstillfällena
Landsbygdsturism	32	Små	6
Småföretag	10	Medelstora	38
Miljö/kultur	1	Stora	11
Vidareförädling	2		
Utbildning	11		
Totalt	56		56

Projektägarna fick även uppge hur många nya företag som projekten bidragit till att skapa. Totalt har 24 företag skapats, varav projekt inom åtgärdsområdet småföretag bidragit till 11 av dessa (tabell 19). Det kan dock inte uteslutas att några av projektägarna refererar till ett och samma företag.

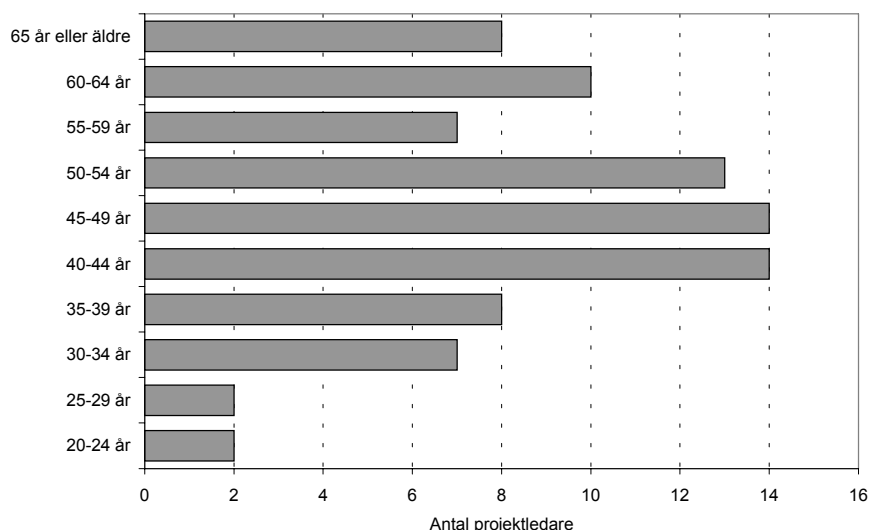
TABELL 19

Antal nya företag per åtgärdsområde.

	Landsbygds- turism	Små- företag	Miljö/ kultur	Vidare- förädling	Utbild- ning	Totalt
Antal nya företag	5	11	2	3	3	24

Projektledarnas kön och ålder

Nio av tio projektledare uppgav sin ålder. Ungefär hälften av dessa är mellan 40 och 54 år och genomsnittsåldern är 48 år (figur 5). Enligt målsättningarna i projektplanen skulle minst 60 procent av deltagarna vara kvinnor och/eller ungdomar under 30 år. Nästan hälften av projektledarna var kvinnor. Däremot var endast fem procent av projektledarna under 30 år, varav samtliga kvinnor. Ytterligare någon enstaka person kan ha varit yngre än 30 år när projektet startades. *Stad och Land* har därmed nästan uppnått målsättningen avseende köns- och åldersfördelningen bland projektledarna.

FIGUR 5

Projektledarnas ålder.

Projektägarnas bedömning av projektens kvalitativa resultat

Projektägarna fick också göra en bedömning av projektets påverkan på flera faktorer centrala för *Stad och Land* som helhet. En stor del av projektägarna ansåg att projektet i hög grad hade bidragit till att öka samverkan och framtidstro i bygden (tabell 20). Många ansåg också att projektet i hög grad bidragit till att öka intresset för bygdens natur och kultur och till att öka engagemanget bland kvinnor. Det var däremot få som ansåg att deras projekt i hög grad har bidragit till att nya människor flyttat till bygden och till att människor valt att bo kvar i bygden. Noteras bör dock att relativt många projektägare inte ansåg sig kunna svara på huruvida projekten bidragit till inflyttning och till att människor valt att bo kvar i bygden. Endast ett fåtal av projekten har i hög grad lyckats engagera ungdomar. Relativt få ansåg också att projektet i hög grad bidragit till att öka intresset för bygden bland Umeåbor.

TABELL 20

Projektägarnas bedömning av projektens kvalitativa resultat.

	Nej (%)	Ja, i liten grad (%)	Ja, i hög grad (%)	Vet ej (%)
Nyinflyttning	41	25	4	30
Bo kvar i bygden	23	39	11	27
Öka framtidstro	2	44	43	12
Engagera ungdomar	15	52	17	15
Engagera kvinnor	4	49	31	16
Öka samverkan i bygden	2	31	59	8
Öka natur/kulturintresse	10	41	46	4
Öka Umeåbors intresse	15	49	22	13
Öka intresset för lokala prod.	10	31	26	9

Anm.: Inom kategorin "Öka intresset för lokala produkter" fanns även svarsalternativet "Inte aktuellt". Den procentuella svarsfrekvensen för det alternativet var 23 procent.

Eftersom de olika åtgärdsområdena haft olika inriktningar kan det tänkas att även de kvalitativa resultaten gällande de centrala faktorerna

i *Stad och Land* varierar. För att förenkla tolkningen av svaren har här valts att endast jämföra projektägare med tydliga ställningstaganden, dvs de som svarat ”Ja, i hög grad” eller ”Nej”. I tabell 21 har antalet svar ”Ja, i hög grad” ställts i relation till antalet ”Nej”. Inom landsbygdsturism var projektägarna mycket tveksamma till att ha bidragit till nyinflyttning och till att människor valt att bo kvar i bygden. I övrigt ansågs att projekten i hög grad bidragit till gynnsamma resultat. Ungefär detsamma gällde för åtgärdsområdena utbildning och miljö/kultur. Dock var det bara inom landsbygdsturism som man ansåg att man i hög grad bidragit till att öka intresset för bygden bland Umeåborna. Inom åtgärdsområdet småföretag bedömde projektägarna att projektet i hög grad bidragit till att öka framtidstro, engagera kvinnor, öka samverkan och öka intresset för lokala produkter. Inom vidareförädling ansåg projektägarna att projekten främst bidragit till att öka intresset för lokala produkter.

TABELL 21

Bedömning av projektens kvalitativa resultat, per åtgärdsområde.

	Utbildning	Landsbygdsturism	Småföretag	Vidareförädling	Miljö/kultur
Nyinflyttning	--	--	-	--	--
Bo kvar i bygden	+0	-	+	-	--
Öka framtidstro	++	++	++	+0	++
Engagera ungdomar	+	+	-	--	++
Engagera kvinnor	++	++	++	+	++
Öka samverkan i bygd	++	++	++	--	++
Öka natur/kultur intresse	++	++	-	--	++
Öka Umeåbors intresse	-	++	-	--	+0
Öka intresset för lokala prod.	++	++	++	++	-

Anm.: -- = Nej. - = Fler Nej än Ja i hög grad. + = Något fler Ja i hög grad än Nej. ++ = Mer än dubbelt så många Ja i hög grad som Nej. +0 = Lika många Ja i hög grad som Nej.

Projektens möjligheter att fortsätta utan ekonomiskt stöd

Lite drygt en tredjedel av projektägarna ansåg att projektet skulle kunna fortsätta sin verksamhet utan ekonomiskt stöd liknande det man fått genom LEADER II. Nästan 40 procent ansåg däremot att projektet var i behov av fortsatt stöd för sin verksamhet. Vissa projekt har dock varit olika typer av förstudier och har därför inte haft som mål att kunna drivas vidare ”på egna ben”.

LEADERS hörnstenar

Arbetsmetoden för LEADER II kännetecknas av lokal förankring, ett underifrånperspektiv på problem och lösningar, nytänkande samt bildande och användande av nationella och europeiska nätverk för erfarenhetsutbyte. Av dessa sk hörnstenar har majoriteten av projekten i mycket stor eller stor utsträckning varit lokalt förankrade och arbetat utifrån ett underifrånperspektiv (tabell 22). Även nytänkande, överförbarhet och nätverk är hörnstenar som i stor utsträckning har uppnåtts. En fjärdedel av projektägarna tyckte dock att nätverkan det uppnåtts i

relativt liten utsträckning och detta kan möjligtvis kopplas till att relativt många projekt inte haft någon samverkanspartner.

TABELL 22

Grad av genomförande av LEADERS hörnstenar.

	Mycket stor utsträckning (%)	Stor utsträckning (%)	Liten utsträckning (%)	Mycket liten utsträckning (%)	Ej definierad omfattning (%)
Lokal förankring	55	44			1
Underifrånperspektiv	40	44	15		1
Nytänkande	31	47	19	1	1
Överförbarhet	22	65	13		
Nätverkande	32	36	26	4	1

Synen på det lokala partnerskapet

Frågorna om hur projektägarna upplever det lokala partnerskapet var öppna. Svaren är därmed ofta varierande men några åsikter har varit vanligare än andra och de presenteras i fallande ordning efter antal svar.

Fördelar

- Idé- och erfarenhetsutbyte
- Bättre utnyttjande/utbyte av kompetens
- Ökad kännedom om det lokala området
- Lokal förankring
- Närhet/direktkontakt
- Lätt att få information/enkla kontaktvägar
- Besluten kommer närmare "folket"
- Möjlighet att påverka
- Brett engagemang
- Underifrånperspektiv

Nackdelar

- För stor LAG-grupp
- Många möten
- Trög beslutsprocess

Vad gäller fördelarna finns det tio svar i den första gruppen "Idé- och erfarenhetsutbyte" och tre svar i gruppen "Underifrånperspektiv". I kolumnen för nackdelar finns fyra svar i "För stor LAG-grupp" och "Många möten" och i gruppen "Trög beslutsprocess" finns tre svar.

Något av en gemensam nämnare gällande fördelarna är närheten till beslutsfattandet och att detta underlättar informationsutbytet mellan inblandade aktörer. Detta anser projektägarna leder till ett bättre nyttjande av områdets tillgångar. Några enskilda svar gällande fördelar handlar om att partnerskapet upplevs som en grupp utan politiska baktankar och med ett äkta engagemang. Någon har också nämnt att partnerskapet ger möjligheter till att skapa lokala utvecklingsstrategier över parti- och kommungränser. Förbättrad samordning och gemensamma lösningar på problem tas också upp i några av svaren.

Svaren gällande partnerskapets nackdelar kan sammanfattas som att den breda förankringen leder till långa beslutstider. Enskilda projektägare menade att LAG-gruppen i för stor utsträckning bestod av politiker som bevakar sina revir och att det fanns en för stor partibundenhet. Gammal kunskap och förutfattade meningar kan utgöra hinder, ha en inskränkande effekt och minska möjligheterna för att ta till sig nya

inflenser. Beslutsfattande byggt på partnerskap kan vara tidsödande innan man uppnått rutin och representanter i LAG-gruppen innehar ibland dubbla roller. En person ansåg att partnerskapet bestod av för många oförenliga viljor.

Nytänkandet i projekten

Nytänkandet för projekten inom åtgärdsområdet *landsbygdsturism* beskrevs som samarbete inom marknadsföring av turismföretag, kommunen och orten. Samverkan mellan byar, företag, organisationer och kommuner beskrevs också som nytänkande. Andra projektägare beskrev nytänkandet som medverkan av lokalbefolkningen för att bli påverka kultur och turism och för att genom Internet marknadsföra sin bygd och skapa kontakter med omvärlden. Några projektägare betonade den lokala förankringen och fördjupning av nerifrån-och-upp-konceptet och inriktningen på ungdomar. En respondent ansåg att nytänkandet i projektet var att nyttja människors behov och intresse att söka sitt ursprung och syftade till att sälja upplevelser av igenkännande karaktär.

Som nytänkande inom åtgärdsområdet *småföretag* nämndes att få ökad förståelse bland företagen för värdet av samverkan och skapa samordning gällande marknadsföring. Nytänkandet innebar också samverkan mellan kommuner, organisationer, studieförbund och byagrupper. Några nämnde företagarna i glesbygd, gräsrotsperspektivet, den lokala förankringen och deltagandet av privata aktörer istället för offentliga. Ytterligare några beskrev nytänkandet i form av en "web-shop" för kvinnliga hantverkare för att dessa ska få chans att marknadsföra sig globalt, en gemensam försäljningskanal för lokalproducerad mat samt användande av växtmaterial lämpat för klimatet i området.

Inom åtgärdsområdet *utbildning* beskrevs nytänkandet av en respondent som nätverkande, gränsöverskridande och spridning av nya idéer. IT-teknikens möjligheter för spridning av turistinformation och produkter nämndes av en annan. Två projekt hade nytänkande inslag i form av att ungdomar agerat som lärare och ledare för datautbildningar och att ungdomar fått en chans att samarbeta med varandra. Nytänkandet inom åtgärdsområdet beskrevs också som utbildning och stöd kring EU-frågor, arbete med miljöfrågor på småskaliga företags och projekts egna villkor samt praktisk handledning och möjlighet till erfarenhetsutbyte för kvinnliga företagare.

Projektägarna inom åtgärdsområdet *miljö/kultur* beskrev nytänkandet i form av att skapa identitets känsla och förbättra självbilden hos västerbottningarna, uppmuntra ungdomar att samarbeta med ungdomar utanför den egna kommunen, hemsidor om bygden och släktforskning, samt skapa förbättrad attityd till datorisering. En projektägare beskrev nytänkandet som musik i skolan och på servicehus för äldre. Vidare nämndes också kulturen och näringslivet i samarbete som nytänkande.

Att öka och nyttja människors intresse för de lokala resurserna i form av råvaror och den lokala kunskapen om hur dessa används beskrevs som nytänkande av några projektägare inom åtgärdsområdet *vidareförädling*. Nytänkandet beskrevs också som studieresor för att

öka kunskapen om odling och mat samt som handledning för att möjliggöra ”yrkesodling på hemmaplan”.

5 Sammanfattande kommentarer

Utvärderingen har utförts på uppdrag av styrelsen för LEADER II *Stad och Land - Hand i Hand* och baseras främst på en enkät som besvarats av projektägarna samt uppgifter från LEADER-kontoret. Utvärderingen fokuserar på tre områden; resursfördelning, administration och måluppfyllelse.

Stad och Land omfattar totalt 102 projekt. Insatserna har riktats mot fem åtgärdsområden; landsbygdsturism, småföretag/hantverk/lokal service, miljö/kultur, vidareförädling och utbildning. Åtgärdsområdet landsbygdsturism har haft 42 procent av alla projekt och 45 procent av finansieringen. Småföretag har haft 22 procent av projekten och 32 procent av finansieringen. Detta visar att projekten varit relativt stora. Inom vidareförädling har sju procent av projekten bedrivits och de har haft sju procent av finansieringen. Miljö/kultur har haft 15 procent av projekten, men endast åtta procent av finansieringen. Utbildning har haft 14 procent av projekten och sju procent av finansieringen. De båda sistnämnda åtgärdsområdena har således utgjorts av relativt små projekt.

De 26 största projekten har haft en sammanlagd finansiering motsvarande 57 procent av den totala budgeten, samtidigt som de 28 minsta projekten endast förfogat över fem procent av de totala resurserna.

Stad och Land kom igång relativt sent. Det första projektet startade under september 1997. Ett anmärkningsvärt stort antal projekt påbörjades runt årsskiftet 1999/2000. Drygt tre fjärdedelar av projekten pågick eller kommer att pågå kortare än 1½ år.

Flertalet projekt är lokaliserade till enskilda kommuner. Nästan en tredjedel av projekten berör dock mer än två kommuner, varav drygt hälften täcker hela det geografiska området. Projekten som rör vidareförädling och utbildning omfattar i stor utsträckning hela området. Det största antalet projekt berör Umeå kommun, medan antalet projekt är lägst i Bjurholms kommun. Det finns tecken på att de kommuner som haft kamrer eller kontor också haft relativt många projekt. En tredjedel av projekten avser en enskild ort. Endast i ett fåtal fall bygger projekten på samarbete mellan orter belägna i olika kommuner. Däremot omfattar 16 procent av projekten flera orter i eller en begränsad del av en och samma kommun.

Projektägarna är över lag mycket nöjda med den administrativa hanteringen vid LEADER-kontoret. Personalen har uppfattats som tjänstvilig, engagerad, obyråkratisk och lätt att komma i kontakt med. Projektkamrerernas arbete uppskattas av många. Några har lyft fram möjligheten att få förskott på beviljade medel. En del av de negativa synpunkter som framkom berör inte så mycket den lokala LEADER-administrationen utan kan mer hänföras till administrativ hantering av

EU-projekt i allmänhet. Ett par exempel är att utbetalning av beviljade medel dröjt och att LEADER-projekt varit förknippat med mycket "pappersgöra". Länsstyrelsen har också fått kritik för att i dessa sammanhang uppfattas som onödig, byråkratisk och långsam. Ett fåtal projektägare ansåg att organisationen som helhet visat litet intresse för det enskilda projektet. Ett par av dessa hade önskat att någon hört av sig till dem för att fråga hur projektet gick eller att man besökt projektet. Detta borde emellertid ha varit en uppgift för faddrarna.

LAG-gruppens roll och betydelse uppfattas av många projektägare som diffus. Det finns tydligen ett behov av mer eller tydligare information om LAG-gruppens funktion. Faddersystemet kritiseras ganska hårt av flera personer. Ofta handlar det om att man inte haft tillräcklig kontakt med faddern. Projektägarna verkar dock uppskatta avsikten med faddersystemet. Här förefaller det viktigt att faddrarnas roll och eventuella skyldigheter klargörs samt att projektägarna informeras om vad de kan förvänta sig från faddrarna. Man bör också fråga sig om projektägarna själva har möjlighet att påverka valet av fadder eller har möjlighet att byta fadder om de upplever att det inte fungerar tillfredsställande. Den tid det tagit för LAG-gruppen att fatta beslut angående projektansökningar har enligt de flesta projektägarna varit acceptabel. Drygt 80 procent fick besked inom tre månader.

Förutom *Stad och Lands* övergripande målsättningar har de enskilda projekten även haft egna målsättningar. Det är dock endast hälften av projektägarna som på något sätt analyserat hur målsättningarna har uppfyllts. Det bör emellertid påpekas att många projekt ännu inte avslutats vilket naturligtvis försvårar bedömningen. Huvuddelen av projektägarna ansåg ändå att deras projekt uppnått målsättningarna i stor eller mycket stor utsträckning. Ungefär sju procent svarade dock att målsättningarna endast uppfyllts i liten grad.

Ungefär 2 800 personer i området har arbetat ideellt i projekten. En stor del av de ideella arbetsinsatserna har skett inom åtgärdsområdena landsbygdsturism och småföretag. Andelen ungdomar och kvinnor som arbetat ideellt uppgick till 53 procent, vilket ligger ganska nära målsättningen att 60 procent av deltagarna skulle tillhöra någon av dessa grupper.

Nästan tre fjärdedelar av projekten har haft någon person anställd, totalt handlar det om mer än 180 personer. Framför allt är det åtgärdsområdena landsbygdsturism, småföretag och miljö/kultur som givit upphov till arbetstillfällena. Åtgärdsområdena vidareförädling och utbildning har endast resulterat i ett fåtal anställningar. 64 procent av arbetstillfällena har dock tillfallit kvinnor och ungdomar, så på den punkten har *Stad och Land* lyckats bättre än förväntat. Nästan hälften av projektledarna var kvinnor. Däremot var endast fem procent av projektledarna under 30 år, varav samtliga kvinnor. Projektägarna har vidare bedömt att projekten lett till att ett 20-tal nya företag har skapats.

Det finns emellertid en stor osäkerhet om hur många arbetstillfällena som kan förväntas bli kvar efter projektperiodens slut. Enkätsvaren tyder dock på ett drygt femtiotal bestående arbetstillfällena. Man kan också konstatera att det inte nödvändigtvis är stora projekt som leder

till bestående arbetstillfällen. Enligt enkätsvaren är det främst de medelstora projekten, d v s projekt med en budget på 200 000 - 700 000 kronor som förväntas ge långsiktigt hållbara arbetstillfällen.

Endast en tredjedel av projektägarna anser att projektet skulle kunna fortsätta sin verksamhet utan ekonomiskt stöd liknande det man fått genom LEADER. Ett tiotal personer betonar betydelsen av LEADER och möjligheten att finna finansiering för små projekt. Några av dem uttrycker sin oro för att den här typen av projekt inte skulle ha någon chans inom Mål I och ser därför hellre att LEADER kunde fortsätta.

Projektägarna anser att projekten i stor utsträckning bidragit till att öka samverkan och framtidstron i bygden, öka intresset för bygdens natur och kultur samt till att öka engagemanget bland kvinnor. Inom åtgärdsområdet vidareförädling anser projektägarna att projekten främst bidragit till att öka intresset för lokala produkter. En central målsättning har varit att vända områdets negativa befolkningsutveckling och förmå framför allt kvinnor och ungdomar att stanna kvar eller flytta till området. Enligt projektägarnas uppfattning har detta inte lyckats.

Projektet har överlag lyckats mindre bra med att engagera ungdomar. En bidragande orsak kan ha varit att ungdomarna inte haft de kunskaper och erfarenheter som krävts för att driva projekt inom ramen för LEADER II. Vår bedömning är att det krävs större och riktade insatser för att stimulera ungdomar till att starta och driva projekt. Förslagsvis skulle faddrarna kunna arbeta med att aktivt stödja projekt riktade till ungdomar.

Med undantag för åtgärdsområdet landsbygdsturism är det relativt få projektägare som anser att projektet i hög grad bidragit till att öka intresset för bygden bland Umeåbor. Ett allmänt intryck är att programmet inte fullt ut lyckats nå upp till målsättningarna att öka samverkan mellan Umeå stad och den omgivande landsbygden.

Referenser

- Eriksson, M. (2000) *En belysning av Stad och land i Robertsfors kommun*. C-uppsats i kulturgeografi. Kulturgeografiska institutionen, Umeå universitet. Umeå.
- LAG-gruppen i Umeåregionen (1999) *Stad och Land – Hand i Hand. LEADER-plan för Umeåregionen 1996-1999*. Umeå.

- 1 Einar Holm och Ulf Wiberg (Red.), *Samhällseffekter av Umeå universitet*, 1995.
- 2 Örjan Pettersson, Lars Olof Persson och Ulf Wiberg, *Närbilder av västerbottningar – materiella levnadsvillkor och hälsotillstånd i Västerbottens län*, 1996.
- 3 Jeanette Edblad, *The Political Economy of Regional Integration in Developing Countries*, 1996.
- 4 Lena Sahlin och Lars Westin, *Prissättning av subventionerad kultur. Vilka är de internationella erfarenheterna?*, 1996.
- 5 Lars Westin och Mats Forsman, *Regionerna och finansieringen av infrastrukturen: Exemplet Botniabanan*, 1997.
- 6 Erik Bergkvist och Lars Westin, *Estimation of gravity models by OLS estimation, NLS estimation, Poisson, and Neural Network specifications*, 1997.
- 7 Niklas Nordman, *Increasing Returns to Scale and Benefits to Traffic. A Spatial General Equilibrium Analysis in the Case of Two Primary Inputs*, 1998.
- 8 Lars Westin och Niklas Nordman, *The dialogue of universities with their partners: The case of Umeå University, Sweden*, 1998.
- 9 Robert Sörensson, *Systemanalys av godstransporter. Simulering av en uppgraderad Inlandsbana*, 1998.
- 10 Carina Sundgren, *Beräkning av bruttoregionprodukter för Sveriges regioner. En analys av metodvalet och regionindelningens betydelse*, 1998.
- 11 Erik Sondell, *Halvtidsutvärdering av Interreg-projektet Virtual Education Environment MittSkandia*, 1999.
- 12 Erik Sondell, *Det regionala uppdraget: En fjärde uppgift?*, 1999.
- 13 Örjan Pettersson, *Population Changes in Rural Areas in Northern Sweden 1985–1995*, 1999.
- 14 Robert Pettersson, *Foreign Second Home Purchases: The Case of Northern Sweden, 1990–96*, 1999.
- 15 Patrik Asplund och Niklas Nordman, *Attitudes toward the Third Mission: A Selection of Interviews from Seven Universities in Sweden*, 1999.
- 16 Kent Eliasson, Magnus Johansson och Lars Westin, *European Integration: Eastern Europe and the Swedish Regions*, 1999.
- 17 Janerik Gidlund, Sverker Sörlin och Susanne Gidlund, *Ensam hemma. Den norrländska elitens nya syn på regional utveckling*, 2000.
- 18 Christine Hudson, *The University and Regional Reciprocity*, 2000.
- 19 Linda Helgesson, *Why Some Girls Go to School and Others Don't. A study about girls' education on an upper primary level in northern Mozambique*, 2000.
- 20 Hans Åkerlind, *Framtidens stad*, 2000.

- 21 Göran Aldskogius, *Urban Policy in the Structural Policy of the European Union*, 2000.
- 22 Leif Kåpe, *Förändringar i medelstora svenska städer*, 2000.
- 23 Örjan Petterson, Anna Nordström, Linda Rislund, *Utvärdering av LEADER II Stad och Land - Hand i Hand*, 2000.